

FER-SE GRAN

Les persones amb retard mental també es fan grans

Maite Pró

Fer-se gran no és igual per a tothom. Les persones amb retard mental (RM) viuen els canvis de la maduresa d'una manera diferent: ho tenen bastant més difícil. Nosaltres podem tenir satisfacció en el lloc de treball, elles segurament no troben "aquesta feina"; nosaltres comencem a tenir problemes de salut, elles possiblement sempre han hagut de prendre medicació; podem tenir problemes afectius a causa dels canvis fisiològics, elles tenen dificultat, sovint, d'expressar aquests canvis...

Ens hem aturat a pensar que les persones amb RM sovint no poden comunicar el que senten? I pensen! I senten!

Si pensem en la gent gran en general, l'envelliment de la població i l'augment de l'esperança de vida són fenòmens lligats als avenços de la medicina i a les condicions d'higiene i d'educació. Per això ens trobem en una situació nova, amb referència a temps passats, ja que les persones amb RM també han allargat la seva esperança de vida.

El tema de la gent gran s'ha d'emmarcar dins d'un marc pluridisciplinari, positiu, que intenta ser constructiu i intervencionista. No és sinó un període més del cicle de la vida, si ho mirem des d'una visió desproveïda d'estereotips i prejudicis.

Des de la psicopedagogia diferencial, s'intenta trobar respostes a aquesta etapa buscant programes d'acció que optimitzin el desenvolupament humà de l'etapa de la maduresa. Així, es potenciaran les habilitats necessàries per a les situacions noves, desenvolupant l'autoestima i l'autoeficàcia. Per a les persones amb RM, aconseguir un grau d'autonomia és molt important.

Esdevenir una persona adulta és un procés complicat per a tothom. L'etapa de la maduresa implica un seguit d'aprenentatges en la dimensió laboral, social, vida quotidiana, temps lliure... Tots els que es troben en aquesta etapa de la vida saben les dificultats que comporta guanyar un grau d'autonomia en els diferents àmbits.

Per a les persones amb discapacitat, aquest camí és encara més complicat.

Però, quines són les característiques d'aquestes persones en el pas a l'edat adulta?

- Greus problemes per superar l'etapa adolescent –si és que l'han passada- i enfrontar-se a les dificultats d'una vida adulta
- Incomprensió davant dels canvis hormonal i les seves conseqüències
- Problemes d'acceptació personal i una autoestima baixa
- Expectatives personals i de treball molt pobres
- Inmaduresa afectiva, trastorns emotius i de conducta que dificulten la seva incorporació a l'edat adulta
- Necessitat de reforç extern per intentar trobar el seu lloc i dominar l'entorn, per poder ser adult
- Dificultat d'aprenentatges associats al dèficit físic
- Greus dèficits en habilitats d'autonomia personal i social, provocats sovint per mancances de la família o dels mateixos professionals
- Canvis de gustos i d'interessos i dificultat de trobar-ne de nous que s'adaptin a les seves possibilitats...

És veritat que hi ha, malgrat són insuficients, molts serveis que ofereixen atenció a aquesta població. Tot i que en la intervenció educativa que es duu a terme en entorns no formals es persegueix la mateixa inclusió, s'ha vist que la tendència és que es realitzi en entorns específics. Així, el possible itinerari a seguir al llarg de la vida (sobretot la discapacitat psíquica) no té la continuïtat i la coherència desitjables.

Les persones discapacitades psíquiques es troben en un estat d'indefensió en arribar a l'edat adulta, després de passar l'etapa de l'adolescència –que s'uneix a l'edat adulta fins a confondre-s'hi--, la qual els deixa, sovint, uns dèficits que han afectat el seu procés educatiu. Aquestes persones poden patir una segregació, sempre que no trobin vies d'accés al món laboral i social. La societat i el sistema educatiu ha de donar resposta a aquesta problemàtica, ha de conduir els seus interessos i ha de dotar els centres i les empreses de recursos personals, materials i personals, per tal que tinguin un lloc digne a la comunitat i perquè s'atenguin les seves dificultats i habilitats.

D'aquesta manera, entendrem el dèficit com la capacitat de la qual partim, estudiant el que és capaç de fer, i no com una limitació. Els projectes que es creïn, tant en el terreny laboral com en el de l'oci, han de mantenir un equilibri entre la normalitat i el tractament de la diversitat, han de donar fortalesa a les capacitats individuals per aconseguir una qualitat de vida. Respecte d'això, Elvira Martí i Brossa (1997: 278) afirma: "La inserció sociolaboral ha de donar rols socials actius als discapacitats per tal de contribuir a l'estructuració social del subjecte. Aquesta inserció

ha de ser el resultat d'un itinerari personal que l'ajudi a madurar, a abandonar models infantils per accedir a altres relacions socials pròpies dels adults".

En tots els àmbits, l'educatiu, el laboral, el de l'oci, és necessari valorar la resposta de cada persona en funció de les seves capacitats, no amb referència a la majoria; cal aconseguir un aprenentatge funcional; cal desenvolupar l'autonomia; s'han de desenvolupar conductes adequades en els diferents àmbits en què es mouen les persones amb dificultat; s'han de potenciar habilitats de comunicació –verbals i no verbals- i habilitats socials que les capacitin per participar socialment.

Els aprenentatges relacionats amb la vida quotidiana tenen un caràcter pràctic. Els aprenem manipulant, fent recerca. Així, tots els recursos personals, materials i funcionals s'han d'adaptar per a la intervenció educativa amb persones amb discapacitat; per això, han de correspondre a l'edat cronològica i a activitats relacionades amb les persones adultes, ja que, a vegades, les activitats que se'ls ofereix són de nens/es petits/es.

La inclusió en la societat d'aquestes persones es veu condicionada per factors personals, però també per factors de la comunitat, que ha de procurar donar-los un paper actiu en el seu si. Si volem que siguin persones responsables de prendre decisions, estarem d'acord amb el que diuen Susan i William Stainback (1999: 154) a propòsit de la col·laboració –ells fan referència a l'ensenyament, però es pot transferir a la resta dels àmbits: "És més probable que la igualtat i paritat entre alumnes i adults en la presa de decisions educatives promogui una participació activa dels estudiants en la resolució de problemes, un esperit de comunitat i un clima de respecte mutu, que les situacions en què la majoria o totes les decisions les prenen els adults".

Actualment, es parla molt de les associacions d'autodefensa per a les persones amb RM, amb la idea d'avançar en el camí d'aconseguir una major capacitat d'elecció i presa de decisions, més drets i un respecte a la seva dignitat i a la seva informació. Aquestes agrupacions també han de donar respostes i han de servir d'orientació a aquelles persones que estan una mica més afectades i que els costa més comunicar-se, pel fet que s'han acostumat a guardar els seus pensaments, la seva opinió, i que a més de la dificultat de comunicació tenen afegida la manca de costum, l'hàbit d'opinar.

Quan les seves famílies i els seus educadors les han animades a dir el que pensen, a poc a poc veiem que expressen els seus comentaris, les seves valoracions, des d'opinions sobre els seus interessos o gustos fins a qüestions sobre temes com l'amistat o l'afectivitat.

Conec una noia amb retard mental de quaranta cinc anys que, després de passar per una sèrie de dificultats familiars i personals, amb l'ajuda d'una especialista, va

aconseguir expressar el que li succeïa. Les seves expressions, els comentaris dels seus dibuixos... van deixar sorpresa i commoguda la seva pròpia família. I és que no sempre poden comunicar el que senten...

I al darrere de tot això, veig un gran patiment de no poder exterioritzar tot allò que perceben. Per això, no podem acostumar-nos a veure-les callades, passives. Prendre decisions ens costa a tothom i a aquestes persones, també, però poden fer-ho!

Fent referència de nou al tema concret de fer-se grans, pateixen canvis que, com que no estan acostumats/des a conversar, no saben o no poden manifestar-los. Posaré uns breus exemples. Com s'adonen que comencen a tenir la vista cansada? Com poden distingir alguns símptomes d'artrosi? Fins i tot als familiars se'ls pot passar per alt, ja que sovint és el/la petit/a o el/la nen/a de la casa. I a nivell afectiu, si no tenen una ajuda a l'hora d'exterioritzar el que succeeix en el seu món interior, es poden sentir incompreses.

Una altra cosa que ens pot passar quan ens fem grans és que les nostres fal·leres s'accentuin i puguin influir en la convivència diària. A les persones amb RM també els succeeix això i, com que les seves dèries són habituals, en fer-se grans s'intensifiquen. Aquestes obsessions s'han de canalitzar perquè no dificultin la relació i es tractin com una cosa normal de l'edat.

Quan es troben amb els seus amics, els agrada passar-s'ho bé: sortir al carrer, anar al cinema, escoltar música... és molt gratificant veure-les ballar a les festes, segueixen el ritme, generalment, molt bé. Tot això ho poden fer immerses en la societat, no segregades. Quan les coneixes, veritablement penses tot el que arribes a aprendre d'elles!

Totes aquestes reflexions ens porten a pensar en la necessitat d'aprofundir en estudis sobre l'edat adulta de les persones amb RM. Els avenços científics i els mèdics, com ja he dit abans, han fet que puguin viure més temps que abans; per aquesta raó, no hi ha gaire experiència sobre el tipus d'ajuda i d'assessorament per a elles o per a les famílies o educadors. No estem preparats!

Assumir la concepció de la transició a l'edat adulta i a la vida activa de les persones amb RM representa assumir finalitats com: el desenvolupament d'una feina (aquell/a noi/a que pugui); l'assoliment d'un funcionament independent en les activitats de la vida quotidiana, el temps lliure i la vida en la comunitat; la vivència de relacions humanes i afectives gratificants.

En una societat en què tant es parla de termes com la integració i la inclusió i en què, a la vegada, es duen a terme molt pocs estudis sobre l'edat adulta dels discapacitats psíquics, som nosaltres els educadors, els professionals, amb el suport de les

famílies i les mateixes persones implicades, els que hem d'emprendre una tasca tan nova i alhora tan necessària com aquesta.

Així, doncs, i com deia al principi d'aquest escrit, no oblidem que fer-se gran no és igual per a tothom. Les persones amb retard mental (RM) viuen els canvis de la maduresa d'una manera diferent: ho tenen bastant més difícil! Hem de conscienciar-nos per tal de treballar-hi.

BIBLIOGRAFIA UTILITZADA I DE CONSULTA:

- MARTÍ I BROSSA, E. (1997). *Acció formativa per a joves amb nee. Disseny de programa de garantia social*. Comunicació presentada a les 4s Jornades Tècniques d'Educació Especial. Barcelona: APPS.
- PALLISERA, M. (1996). *Transición a la edad adulta y vida activa de las personas con discapacidad psíquica*. Barcelona: EUB.
- STAINBACK, S; STAINBACK, W. (1999). *Aulas inclusivas*. Madrid: Narcea.